

بیداری اسلامی و تحقق زمینه‌های وحدت اسلامی

بیداری اسلامی و تحقق زمینه‌های وحدت اسلامی

عبدالرحمن خدایی

الحمد لله الذي هدانا إلى الإسلام و الصلوة و السلام علي سيدنا محمد خيرا لأنام و آله و صحبه
إلي يوم القيام و بعد:

وقتی تاریخ را ورق می‌زنیم، وحدت در پناه حق و عدالت همواره یکی از آرمان‌های دینی پیامبران توحیدی و مخصوصاً پیامبر اسلام (ص) بوده است و همواره پیامبران در تلاش بوده‌اند تا در پناه دعوت به یگانگی ذات احدیت خداوندی زمینه‌های گرایش جامعه‌ای انسانی را به سوی وحدت و یکپارچگی فراهم آورده و تفرقه‌ی نژادی، زبانی و... را تحت الشُّعاع وحدت دینی قرار داده و انسانها را از تقابل به تفاهم سوق دهند و برادری و اخوت دینی را ایجاد نمایند. همان‌طوری که باری تعالی در قرآن می‌فرماید: «إِنَّما المؤمنون إخوة»¹؛ مؤمنان برادر یکدیگرند. اگر به تاریخ صدر اسلام به صورت اختصاصی‌تر نگاه کنیم و عملکرد پیامبر عظیم الشان اسلام در تمام طول دعوتشان را بررسی نماییم، همواره مسیر هدایتشان حتی قبل از بعثت، ره به سوی اتحاد جامعه و راهنمایی به سوی وحدت داشته است. قبل از بعثت، آن حضرت در جمعیت‌های جوانان جوانمرد در جهت ایستادگی در مقابل زورگویان که همانا قدرت آنان ناشی از تفرقه جامعه و به قول معروف تفرقه بینداز و حکومت کن نهفته بوده شرکت می‌فرمود تا مردم را متوجه سازند که در مقابل ظالمان بایستند، حقوق انسانها مراعات گردد که در آن صورت جامعه به سوی وحدت و همزیستی مسالمت آمیز و احترام آمیز سوق خواهد یافت. آن حضرت پس از بعثت، تمام تلاش خود را صرف رساندن پیام وحدت بخش و انسان ساز خداوند نمود. می‌توان گفت کل پیام اسلام و

رسالت رسول ﷺ (ص) در يك كلام است که در قرآن مجید آمده است: «وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرُّ قَوْلًا...» 2: همگی به ریسمان خدا چنگ زنید و پراکنده نشوید و نعمت خدا را بر خود یاد کنید آنگاه که دشمنان یکدیگر بودید. پس میان دلهای شما الفت انداخت تا به لطف او برادران هم شدید و بر کنار پرتگاه آتش بودید که شما را از آن رها کنید. اینگونه خداوند نشانه های خود را برای شما روشن می کند. باشد که شما راه یابید.

خداوند صراحتاً می فرماید که قبل از بعثت رسول ﷺ وضعیت جزیره العرب چگونه بوده است. وضعیتی که در آن همه با هم دشمن، و تفرقه و نفاق میان آنان رایج بوده است. 3 حضرت محمد هنگامی که به مدینه مهاجرت فرمودند، با فراهم آوردن پیمان اخوت بین مسلمانان مهاجر و انصار زمینه ی ایجاد وحدتی را فراهم آوردند که ثمره ی آن پیشرفت های بعدی جهان اسلام بود. 4 به طوری که سپاهیان اسلام مرزهای ایران و روم، دو ابرقدرت آن زمان را در هم پیچیده و صدای گوش نواز انسانیت، برادری و برابری انسان ها را فراتر از جزیره العرب از میان مرزهای قدرتمندان بزرگ نیز گذراندند و مردمان ستمدیده نوای فرح بخش عدالت و مساوات اسلام را که شنیدند فوراً لبیک گفته، انسجام اسلامی که تا آن زمان نمونه نداشت و متأسفانه بعد از آن هم به واسطه ی غرور شیطان 5 و دسیسه های تفرقه افکنان تکرار نشد، جامعه ای همدل و پر از الفت و احترام متقابل به هم ایجاد کردند.

حضرت علی در مورد جامعه ی زمان پیامبر می فرماید: «خداوند به دست او کینه ها را دفع، آتش را خاموش ساخت؛ بیگانگی را پیوند برادری داد و خویشاوندی را پراکند و با او عزت های ناروا را ذلت و ذلت های نا به جا را به عزت بدل کرد.» 6

پیامبر اسلام برده داری را کمرنگ نمود و خاطر نشان ساخت انسان ها فرقی با هم ندارند مگر در تقوی. و این ایجاد یکدستی در جامعه موجب ایجاد وحدت می شد.

اما جامعه ی امروز اسلامی که پر از شاکله های مختلف تفرقه افکنانه از دشمنان اسلام و خود جوامع اسلامی به نام های مختلف از جمله مذهب، افکار و اندیشه های گوناگون ناشی می شود چگونه باید بتواند ندای وحدت سر داد؟ چگونه می توان دانه های این تسبیح را به دور هم جمع کرد؟

در دنیای اسلام به واسطه ی تفرقه و جدایی مسلمانان، ما با چالش های بسیار عظیم من جمله مسأله ی فلسطین مواجهیم. عمده این چالش ها را می توان به راحتی با برداشتن قدم های استوار به سوی وحدت حل و فصل کرد. اما چگونه این کار میسر است؟ به قول بزرگی که فرمود وحدت به معنی اینکه من شیعه سنی بشوم و از عقاید دست بردارم و یا سنی شیعه بشود و از عقایدش دست بردارد، نیست. وحدت پذیرش این واقعیت است که همه ما مادامی که به قرآن و سنت و قیله و وجدانیت خداوند و رسولیت رسول خدا ایمان داریم مسلمانیم؛ بنابراین بیاییم عالمانه، نه تعصب مدارانه، به بحث در مورد موارد اختلافی پردازیم و از گسترش حساسیت برانگیز آن در جامعه بپرهیزیم، تلاش کنیم صادقانه رفتار نماییم و صداقت را در گفتار و رفتار خود اعمال نماییم.

(1) وحدت گرد آمدن و حرکت زیر یک عَلامَ مشترك است، نه رها کردن پرچم ها. مقام معظم رهبری در این باره تأکید دارند بر اینکه اختلافات عقیدتی و مذهبی مربوط به مباحث علمی و فقهی است و نباید در واقعیات زندگی و سیاسی بین مسلمانان تأثیر بگذارد و می فرماید: «مذاهب اسلامی باید دست در دست هم برادروار در جهت اهداف و آرمان های بلند اسلامی به کمک هم حرکت کنند. خط قرمز از نظر اسلامی و از نظر ما عبارت است از اهانت به مقدسات یکدیگر.»

(2) راهکار بعدی، پیرایش خرافات و دلیستگی های بی پایه و اساس از ساحت مذهب است. خرافه زدایی نقش بسیار مهمی در سلامت مذهب و بالا بردن ظرفیت تعامل آن دارد. تعصب روی مظاهر غلط، که ذات دین و مذهب نیستند و از اوهام و خواب ها در رسوم محلی سرچشمه گرفته اند با جریحه دار کردن چهره دین و دینداران، راه را نیز بر هر گونه اتحاد و مسالمت می بندد. همچنین مرزبندی بین افکار و عقاید دانشمندان هر تیره با رفتار غیر مدبرانه تأثیر بسزایی در وحدت گرایی دارد. اندیشمندان نباید به بهانه ی رفتار نسنجیده ی عوام از کار هدایت مردم و نیز تفکر تقریبی و وحدت ساز غافل شوند. امام شافعی (رض) می فرماید: «شایسته نیست کسی را که اهل قبله است لعن و تکفیر کرد.»⁷ این لعن های نابجا باعث شده است که بسیاری از به ظاهر عالمان مبادرت به صدور فتاوی غیرحکیمانه کنند که مسلمانان را به جان هم می اندازند و فاصله و اختلافات را بیشتر می کنند. جوامع مسلمانان، مخصوصاً علمای متعهد تلاش کنند دست افراد را از صدور فتواهای شخصی کوتاه کنند تا فتاوا، مدبرانه و بر اساس منافع جامعه اسلامی و از روی حقیقت صادر شود.

خوشبختانه حرکت هایی که امروزه با نام بهار عربی آغاز گردیده، نویدبخش بازگشت تعریف جدیدی در عرصه ی سیاسی کشورهای اسلامی است. یعنی بیداری اسلامی و آوردن رأی اسلامگرایان در انتخاباتی آزاد، که نشان از گرویدن دوباره ی جوامع اسلامی به سوی حبل ا[ ] دارد.

لازم است آنچه را در اسلام بدان تأکید شده است و پیامبر عظیم الشان اسلام (ص) بر پایه ی آن سنگ بنای جامعه ی اسلامی را بنا نهاد رفتار گردد. یعنی:

1- باید حقوق اقلیت ها چه مسلمان چه غیر مسلمان رعایت گردد. چرا که پیامبر فرمود:
«جامعه بدون دین دوام خواهد یافت ولی بدون عدالت ولو جامعه اسلامی هم که باشد دوام نخواهد داشت.»⁷

2- بیداری اسلامی فرجه ای است تا چهره تعامل پذیری اسلام و پذیرش واقعیات سیاسی، فرهنگی موجود از سوی اسلام را با رویکردی عقلایی به دنیا نشان بدهیم و چهره ی زشت افراط گری و تفریط گری را که هر دو متأسفانه چهره دین را آن طور که واقعیت آن است نمایان نمی کند پالایش نموده و نشان دهیم که دین اصلاح گر است و اصلاح گر بوده قبل از آنکه دیگران مدعی باشند.

تحلیل رویدادهای تاریخ اسلام گویای آن است که تلاشهای وسیع و راهبردهای ارزشی رسول خدا برای تحقق وحدت، کارایی خاصی داشته است. طرح پیمان نامه عمومی مدینه بهترین راه برای ایجاد یک وحدت و القای روحیه همبستگی دینی بود و در همین راستا پیمان ویژه مسلمین از راهکارهای مذهبی برای روح برادری بحساب می آید. استفاده از این راهبردها در نمایان ساختن پایه های استوار جامعه اسلامی و دست یابی به وحدت، تنها زمانی می توانست موثر باشد که همگام با آن مبارزه با نژاد پرستی و قوم گرایی، فعالانه پی گیری شود و پیامبر اسلام (ص) با همتی بلند و در عین بهره گیری از ظرفیت های اخلاق فردی در این راه قدم گذاشت. بدین ترتیب یکی از ضروری ترین راههای پی ریزی وحدت دینی در امت اسلامی هماهنگی اراده ها و تمایلات ارزشی در جهت همانند سازی و اصلاح ابزارهای ملی و قومی و فردی است که در نهایت به صبری استوار و روحی امیدوار نیاز است. 8

«وَصَلَّى الْاُمَّةُ وَسَلَّامٌ عَلَي النَّبِيِّ الْمُخْتَارِ وَاٰلِهٖ الْاَطْحَارِ وَصَحْبِهٖ الْاَخْيَارِ. اِلٰى دَارِ الْقَرَارِ.

آمین وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ.»

منابع:

1. قرآن مجید، سوره ی حجرات (شماره سوره: 49)، آیه 9
2. «وَاَعْتَصِمُوا بِحَبْلِ الْاُمَّةِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ الْاُمَّةِ عَلَيْكُمْ اِذْ كُنْتُمْ اَعْدَاءً فَاَلْفَّ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ فَاصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهٖ اِخْوَانًا» وَ كُنْتُمْ عَلَي شَفَا حُفْرَةِ مِنَ النَّارِ فَاَنْقَذَكُمْ مِنْهَا كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ الْاُمَّةُ لَكُمْ اٰيَاتِهٖ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُوْنَ»
3. همان آیه
4. قرآن مجید، سوره ی حجرات (شماره سوره: 49)، آیه 9

5. با اقتباس از: سید جمال الدین اسد آبادی، مجموعه رسائل و مقالات، به کوشش سید هادی خسرو شاهي، انتشارات کلبه شروق، 1381، ص 121

6. نهج البلاغه

7. «نحنُ لانُكفِّرُ أحَدًا من اهل القبلة» از کتاب شرح عقاید عمر نَسَفِي

8. «ألمُلكُ يَبقي مَعَ الكُفرِ ولا يَبقي مَعَ الطُّم» حدیث نبوی

برگرفته از مقاله ی زمینه های ایجاد وحدت اسلامی در جامعه با نگرش به سیره پیامبر (ص) در مدینه النبی به قلم حسن صادق زاده ، کارشناس پژوهش و آموزش اداره کل تبلیغات اسلامی گلستان